

Г. Гриценко,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного, господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУБСИДАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ МНОЖИННОСТІ ОСІБ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Постановка проблеми. Кредитор завжди зацікавлений у додаткових гарантіях виконання зобов'язання. Однією із таких гарантій є наявність кількох боржників, до яких можна звернути вимоги. У науковій та учбовій літературі наявність кількох боржників у цивільно-правовому зобов'язанні пов'язують із явищем множинності осіб у зобов'язанні. Класичним прикладом зобов'язань з множинністю осіб є солідарні та часткові зобов'язання. Часто до таких зобов'язань відносять і субсидарну відповідальність. Проте такий підхід викликає спори, які мають не тільки теоретичний, а й практичний характер, оскільки відповідь на нього впливає на обсяг вимог, які можуть бути пред'явлені до субсидарного боржника та умови звернення вимог до субсидарних боржників.

Оцінка стану літератури, мета дослідження. Дослідженням окремих питань субсидарної відповідальності присвячені праці Р. А. Майданика [1], С. В. Сарбаша [2], О. П. Прус [3], Д. В. Трута [4], І. С. Канзафарової [5] та багатьох інших вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте, є потреба комплексного аналізу норм про субсидарну відповідальність з точки зору множинності осіб у зобов'язанні, а саме крізь призму основної мети норм про множинність осіб – поділити предмет зобов'язання між кількома кредиторами (боржниками) [6]. Чи можна твердити, що вона властива і субсидарним зобов'язанням? Для відповіді потрібно проаналізувати аргументацію, яка

наводиться як на користь, так і проти бачення субсидарних зобов'язань, як зобов'язань з множинністю осіб.

Виклад матеріалу. Історично першими свої аргументи навели противники множинності. Їх критика зводиться до наступних тез. Як у договірних, так і у недоговірних зобов'язаннях, основний боржник і особа, на яку покладається субсидарна відповідальність, є учасниками окремих правовідносин (О. І. Масляев). Відповідно, ця особа є третьою для зобов'язання, за невиконання якого вона відповідає (В. П. Маслов) «[Субсидарні] зобов'язання виступають як засіб забезпечення виконання основних зобов'язань» [7, с.392]. Отже, вони є акцесорними. Крім цього, ще кілька аргументів проти множинності осіб наводить О. П. Прус: неспівпадіння предмету цих зобов'язань (субсидарний боржник лише сплачує гроші); різний обсяг обов'язків основного і субсидарного боржника (субсидарний боржник сплачує те, що залишилось); неоднорівневий характер зобов'язань основного і субсидарного боржника; їх неодночасне виникнення; різні інтереси цих боржників (основний боржник має інтерес в еквіваленті, який надасть йому кредитор, а субсидарний боржник такого еквіваленту вимагати не може, тому інтерес у нього в іншому); різні підстави для звернення кредитора з вимогою до боржника (для субсидарного боржника це не тільки борг, а й його невиконання основним боржником) [3, с.70, 71]. На нашу думку, останні три аргументи навряд

Висновки і перспективи подальших досліджень. На нашу думку, у всіх випадках субсидіарної відповідальності основний боржник дійсно не вибуває із зобов'язання, але із свого зобов'язання. Кредитор, маючи права в обох правовідносинах, реалізує їх на свій вибір після порушення основного зобов'язання і пред'явлення вимог основному боржнику. Ця схема «або-або» властива окремим правовідносинам. У зобов'язаннях з множинністю осіб, навпаки, кредитор може скористатися своїм правом за схемою «і-і», тобто одночасно задіяти всіх боржників. Перспективами подальших досліджень має бути аналіз правового становища субсидіарного боржника не тільки з точки зору його матеріально-правового, а й з точки зору процесуального статусу.

У статті аналізується субсидіарна відповідальність з точки зору наявності множинності осіб (боржників). Викладені основні аргументи науковців, які є прихильниками та противниками множинності осіб у випадку субсидіарної відповідальності. Автор робить висновок, що субсидіарний та основний боржник не утворюють множинності осіб, оскільки є учасниками різних зобов'язань, одне з яких є акцесорним. У моделі «основний – субсидіарний боржник» кожен із боржників має свій власний предмет зобов'язання, тобто не виконується основне призначення норм про множинність осіб – необхідність поділу предмету у зобов'язання між кількома особами. Субсидіарний боржник може нести окрему відповідальність за порушення свого зобов'язання, яка є додатковою до відповідальності основного боржника. Субсидіарним є виключно боржник, тоді як в інших зобов'язаннях з множинністю осіб кілька осіб можуть бути як на боці кредитора, так і на боці боржника. Автор доходить висновку, що у всіх випадках субсидіарної відповідальності

звернення до субсидіарного боржника не означає припинення обов'язку основного боржника. Кредитор р має право звертатися з вимогою до субсидіарного боржника навіть у тому випадку, якщо основний боржник просто ігнорує вимогу кредитора. Тобто основний боржник не вибуває із зобов'язання, проте із свого власного зобов'язання. Кредитор, маючи права в обох правовідносинах, реалізує їх на свій вибір після порушення основного зобов'язання і пред'явлення вимог основному боржнику. Ця схема «або-або» властива окремим правовідносинам. У зобов'язаннях з множинністю осіб, навпаки, кредитор може скористатися своїм правом за схемою «і-і», тобто одночасно задіяти всіх боржників.

Ключові слова: субсидіарна відповідальність, субсидіарний боржник, зобов'язання з множинністю осіб

Hrytsenko H. SUBSIDIARY RESPONSIBILITY THROUGH A VIEW OF PLURALITY OF PERSONS IN CIVIL OBLIGATION

The article analyzes the subsidiary liability in terms of a plurality of persons (debtors) in civil-law obligation. The main arguments of scholars who are supporters and opponents of a plurality of persons in the case of subsidiary liability are outlined. The author concludes that the subsidiary and the principal debtor do not form a plurality of persons, as they are participants in two separate civil-law obligations, one of which is an accessory one. In the "principal - subsidiary debtor" model, each debtor has his or her own object of civil-law obligation, that is, the basic purpose of the rules concerning a plurality of persons in civil-law obligation (- the need to divide the object into obligations between several persons) is not fulfilled. The subsidiary debtor may be held individually liable for breach of its obligation, which is additional to the liability of the

principal debtor. Subsidiary is solely the debtor, while in other obligations with a plurality of persons, several persons may be on both the creditor's side and the debtor's side. The author concludes that in all cases of subsidiary liability, submitting a claim to a subsidiary debtor does not mean the termination of the principal debtor's obligation. The creditor has the right to submit his or her claim to a subsidiary debtor even if the principal debtor simply ignores the creditor's claim. That is, the principal debtor does not withdraw from the obligation, but it means that he or she remains in his or her own obligation. The creditor, having the rights in both legal relationships, realizes them at his choice after breach of the principal obligation and making claims against the principal debtor. This scheme "or-or" is peculiar to two separate relationships. In liabilities with a plurality of persons, on the contrary, the creditor may exercise his right under the "and-and" scheme, that is, simultaneously involve all debtors.

Key words: subsidiary liability, subsidiary debtor, plurality of persons

Література

1. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник / Відп. ред. Р.А. Майданик. – К.: Юстиніан, 2007. – 912 с.
 2. Сарбаш С. В. Обязательства с множественностью лиц и особенности их

исполнения / С. В. Сарбаш. – М.: Статут, 2004. – 112 с.

3. Прус Е. П. Проблемы правового регулирования субсидиарных обязательств учредителей (участников) юридического лица : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Прус Елена Павловна. - М., 2006. - 216 с.

4. Трут Д. В. Субсидіарні зобов'язання як різновид цивільно-правових зобов'язань з множинністю осіб / Д. В. Трут // Універ. наук. записки. – 2012. – № 4. – С. 186-192

5. Кандафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – Одеса: «Астропрінт», 2006.- 264с.

6. Грищенко Г. Г. Види зобов'язань з множинністю осіб за цивільним законодавством іноземних країн [Електронний ресурс] / Г. Г. Грищенко // Форум права.: електрон. наук. фах. Вид. – 2016. - №4. – С. 77-83. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_15.pdf

7. Советское гражданское право: Учебник. В 2 ч. / Под ред. В.Ф. Маслова и А.А. Пушкина. - 2-е изд., перер. и доп. – К.: Вища школа, 1983. – Ч. 1. – 462 с.

8. Храпунова Е.А.. Субсидиарная ответственность в гражданском праве. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Храпунова Екатерина Александровна - Ростов-на-Дону, 2001. - 185 с.

9. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карabanь, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 864 с.

10. Гражданское право : [учеб. для вузов по спец. «Юриспруденция» : часть первая / Н. Н. Агафонова, С. В. Артеменков, В. В. Безбах и др.] ; отв. ред. В. П. Мозолин, А. И. Масляев ; Моск. гос. юрид. акад. – М. : Юристъ, 2007. – 719 с.

